

Bilaga 5

Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män

Bilaga 5

Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
1 Jämställdhet på den svenska arbetsmarknaden.....	8
1.1 Krisen har hittills främst drabbat män.....	8
1.2 Grunden till ett jämställt arbetsliv läggs i skolan.....	8
1.3 En könsuppdelad arbetsmarknad.....	10
1.4 Kvinnor förvärvsarbetar mindre än män.....	11
1.5 Utanförskapet större för kvinnor.....	13
1.6 Regeringens politik gör det lönsammare för kvinnor att förvärvsarbeta.....	13
1.7 Män har högre lön än kvinnor.....	14
1.8 Sverige jämställt i ett internationellt perspektiv.....	16
2 Disponibel inkomst för kvinnor och män.....	17
2.1 Olika arbetstid mellan könen ökar skillnaderna i arbetsinkomst.....	17
2.2 Socialförsäkringarna jämnar ut inkomstskillnaderna mellan könen.....	17
2.3 Mäns uttag av föräldrapenning har ökat sedan 1996.....	18
2.4 Män betalar mer skatt än kvinnor.....	19
2.5 Individuell disponibel inkomst jämnare fördelad än arbetsinkomsten.....	20
2.6 Justerad disponibel inkomst högre för sammanboende.....	20
2.7 Jämställdhet för äldre kvinnor och män.....	21
2.8 Effekter av regeringens politik.....	22
3 Vidtagna och planerade åtgärder.....	23
3.1 Jämställdhet bra för tillväxten.....	23
3.2 En strategi för jämställdhet inom arbetsmarknad och näringsliv.....	23
Underbilaga: Begrepp och data.....	24
Ordförklaringar.....	24
Data.....	24

Tabellförteckning

1.1	Befolkningen fördelad efter utbildningsinriktning och kön 2008	9
1.2	Chefer efter sektor och kön 2006	11
1.3	Anställda och företagare 2008	11
1.4	Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20–64 år som försörjs med sociala ersättningar och bidrag 2008	13
1.5	Arbetsutbudseffekter av regeringens politik 2006-2010	13
1.6	Lönegap per sektor 1996-2008	14
1.7	Sysselsättningsgrad och löneskillnader i EU 2007	16
2.1	Skattepliktiga transfereringar 2007	18
2.2	Föräldrapenning 1997 och 2007	19
2.3	Sammansättning av individuell disponibel inkomst 2007	20
2.4	Individuell disponibel inkomst i olika hushållstyper 2007	20
2.5	Disponibel inkomst för pensionärer efter civilstånd och åldersgrupp 2007	22
U.1	Disponibel inkomst för berörda personer med olika inkomstslag 2007	25

Diagramförteckning

1.1	Andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning	9
1.2	Könsfördelning inom de 10 största yrkesgrupperna 2007	10
1.3	Arbetskraftsdeltagande	12
1.4	Medelarbetstid för personer i arbete	12
1.5	Kvinnors lön i procent av mäns lön 1992-2007	14
1.6	Lönespridning för kvinnor och män 2007	15
1.7	Lönespridning 1992-2007	15
2.1	Uttag av föräldrapenningdagar fördelat efter kön 1974-2007	18
2.2	Relativ justerad disponibel inkomst i olika hushållstyper 2007	21
2.3	Effekter av regeringens politik på individuell disponibel inkomst för kvinnor och män 2006-2010	22

Sammanfattning

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhet förutsätter samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på alla livets områden, inte minst det ekonomiska. Jämställdhet bidrar också till ekonomisk tillväxt genom att såväl kvinnors som mäns kompetens och skaparkraft tas tillvara och främjas.

Trots en bred samsyn i samhället att jämställdhet är något eftersträvanvärt har kvinnor fortfarande i genomsnitt mindre ekonomiska resurser än män. Även om det går att se tendenser till utjämning mellan könen går utvecklingen långsamt. Det visar sig t.ex. genom löneskillnader, ojämlika karriärmöjligheter, könsskillnader i sjukskrivningar, ojämnt uttag av föräldrapenning och underrepresentation av kvinnor i företagens ledningar. För att skapa förutsättningar för samordning, analys och uppföljning av insatser har regeringen därför beslutat om en strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet. Strategin beskriver regeringens samlade politik för att stärka jämställdheten.

Den ojämlika fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män har sitt ursprung i att kvinnor har lägre arbetsinkomster än män. Nivån på många typer av transfereringsinkomster, t.ex. sjukersättningar och pensioner, är beroende av arbetsinkomsten. En följd av de ojämställda arbetsinkomsterna är därför att kvinnor får lägre transfereringsinkomster än män. I och med att källan till skillnaderna står att finna på arbetsmarknaden ligger tyngdpunkten i denna bilaga på personer i förvärsaktiv ålder.

Sverige har en arbetsmarknad där förutsättningarna för både kvinnors och mäns deltagande är relativt goda. Trots detta står en stor grupp utanför arbetsmarknaden och många arbetar inte i den utsträckning de skulle önska. Under de senaste åren har antalet sysselsatta ökat kraftigt, men den globala finanskris och efterföljande lågkonjunktur som inleddes 2008 har brutit trenden.

En orsak till att kvinnor i genomsnitt har lägre arbetsinkomster än män är att de förvärsarbetar i mindre grad. När man räknar om alla löneinkomster till heltid var den genomsnittliga månadslönen för kvinnor 84,2 procent av männens 2008. För att få en mer nyanserad bild

av löneskillnaderna är det vanligt att korrigera för olika lönepåverkande faktorer som inte beror på kön, t.ex. yrke, utbildning och ålder. När man korregerar månadslönerna på detta sätt uppgick kvinnors månadslön till 93,4 procent av männens 2008.¹

Kvinnor utför en större del av det obetalda arbetet än män. Den som arbetar mycket i hemmet har av naturliga skäl mindre tid för förvärsarbete. När man lägger samman obetalt och betalt arbete, arbetar kvinnor och män ungefär lika mycket.

Kvinnor har en mer sammanpressad lönestruktur än män. Sedan 1996 har lönespridningen ökat något för båda könen, men mer för kvinnor än för män. Den ökade spridningen beror främst på att de med högre löner har haft en snabbare löneutveckling.

Grunden till framtida yrkesval läggs inom utbildningssystemet. Från gymnasiet och uppåt är utbildningsvalen starkt könsbundna. Det finns inga tecken på att detta mönster är på väg att brytas. För den som skaffat sig en utbildning är det kostsamt och tidskrävande att byta inriktning. Utan en utjämning av lönerelationerna mellan mans- och kvinnodominerade yrken kommer därför den ojämlika lönefördelningen att bestå under lång tid.

Den disponibla inkomsten består av arbetsinkomster, kapitalinkomster, skatter och transfereringar. Den disponibla inkomsten är jämnare fördelad mellan könen än arbetsinkomsten. Bland personer i åldern 20–64 år har ensamstående kvinnor utan hemmavarande barn lägst individuell disponibel inkomst. Om den disponibla inkomsten justeras för försörjningsbörda och de stordriftsfördelar det innebär att vara flera i hushållet har sammanboende högre justerad disponibel inkomst än ensamstående. Lägst justerad disponibel inkomst har ensamstående kvinnor med barn.

¹ Källa: Medlingsinstitutet.

1 Jämställdhet på den svenska arbetsmarknaden

Den ojämlika fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män härrör i stor utsträckning från arbetsmarknaden. Kvinnor har lägre arbetsinkomster än män. Detta beror på att kvinnor förvärvsarbetar i mindre utsträckning och att de har lägre lön än män.²

Lön och företagarinkomst är den största inkomstkällan för både kvinnor och män. Den är också grunden för ersättning från sjuk- och arbetslöshetsförsäkring samt framtida pensioner. Löneskillnader på arbetsmarknaden återspeglas därför även i dessa system. Vid analys av den ekonomiska jämställdheten är därför utvecklingen på arbetsmarknaden central.³

1.1 Krisen har hittills främst drabbat män

Den internationella finanskrisen som inleddes 2008 och den därefter följande lågkonjunkturen har även drabbat Sverige. Effekterna av lågkonjunkturen kommer att synas under flera år framöver. Förutom att lågkonjunkturen medför högre arbetslöshet kan även osäkerheten skapa en mer försiktig och mindre flexibel arbetsmarknad. Medvetna försök att bryta könsdominansen i branscher kan avstanna när de som anställdes sist sägs upp först.

Under 1990-talskrisen drabbades mansdominerade yrken först. I en senare fas kom krisen även att påverka kvinnodominerade yrken och skillnaden i arbetslöshet mellan könen utjämnades efterhand. Den kris som inleddes 2008 följer samma mönster. Än så länge har främst tillverkningsindustrin, där män dominerar, drabbats hårdast och en stor andel av dem som hittills varslats om uppsägning är män.

Hittills är dock arbetslösheten ungefär lika hög för båda könen. Den relativa arbetslösheten för personer 16–64 år var 9,7 procent bland kvinnor och 9,9 procent bland män i juni 2009.⁴

En övervägande majoritet av dem som blir arbetslösa utgörs dock av visstidsanställda vars kontrakt inte förlängs. De som ännu inte trätt in på arbetsmarknaden drabbas också av en nedgång, det gäller t.ex. ungdomar och utrikes födda. För ungdomar 15–24 år har arbetslösheten ökat kraftigt, och är nu närmare 30 procent för såväl kvinnor som män. Arbetslöshet vid ung ålder ökar kraftigt risken för arbetslöshet senare i livet.⁵

I en senare fas av konjunkturedgången kommer sannolikt även den offentliga sektorn att påverkas. Kommunerna, som är stora arbetsgivare för kvinnor, har lika lite som någon annan kunnat förutspå hastigheten och styrkan i den senaste konjunkturedgången. Kommunerna förväntas få såväl sjunkande skatteintäkter som ökade kostnader för försörjningsstöd. För att uppfylla kommunallagens krav på en ekonomi i balans kan kommuner och landsting därför bli tvungna att genomföra skattehöjningar eller nedskärningar, däribland uppsägning av personal. I och med att en stor andel av de anställda i kommunerna är kvinnor kommer sannolikt detta att medföra att fler kvinnor än män blir uppsagda. Regeringen föreslår i denna proposition att ytterligare medel ska tillföras kommunsektorn, vilket bidrar till att dämpa kommunernas behov av att minska antalet sysselsatta.

1.2 Grunden till ett jämställt arbetsliv läggs i skolan

Stora skillnader mellan kvinnors och mäns utbildningsval

Grunden till det framtida arbetslivet läggs inom utbildningssystemet. Det finns stora skillnader mellan kvinnors och mäns utbildningsval inom gymnasie- och högskolan. Det finns inga tecken på att detta mönster är på väg att brytas. För den som väl skaffat sig en utbildning är det kostsamt och tidskrävande att byta yrkesinriktning. Om ingen ändring sker kommer därför skolan och arbetslivet att förbli lika könssegregerade som idag. Regeringen har därför inlett ett arbete för jämställdhet i skolan. I juli 2009 kom Delegationen för Jämställdhet i skolan med ett

² Effekterna av regeringens politik redovisas i detalj i bilaga 4.

³ Redogörelsen fokuserar därför på personer i förvärsaktiv ålder, men uppgifter avseende pensionärer finns bl.a. i kap 2 i denna bilaga och bilaga 4 till denna proposition. Detaljerad analys av pensionärernas ekonomiska situation finns i Ds 2006:13 *Var det bättre förr? Pensionärernas ekonomiska situation i början av 2000-talet*.

⁴ Totalt 9,8 procent. Källa: SCB, AKU.

⁵ IFAU 2004:13, *Har ungdomsarbetslöshet långsiktiga effekter?*

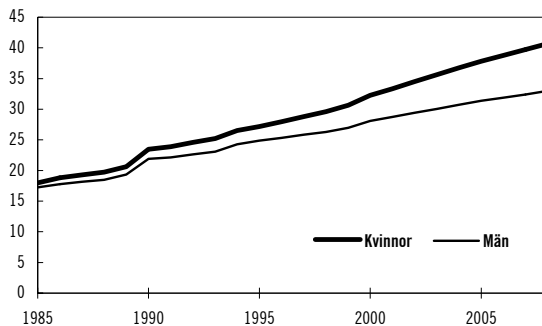
delbetänkande.⁶ Av detta framgår att skolan är långt ifrån jämställd. Flickor har haft 10 procent bättre betyg än pojkar sedan åtminstone slutet av 1980-talet. Beräkningar för ett urval av ämnen visar att ungefär motsvarande skillnader fanns redan på 1960-talet. Flickor har 10 procent bättre meritvärdespoäng i grundskolan, och skillnaden i kurspoäng från gymnasieskolan är lika stor. Könsskillnaden i betyg är i det närmaste konstant oberoende av elevernas socioekonomiska bakgrund. Programvalen till gymnasiet är i allmänhet könsstereotypa. Endast 3 av 17 nationella program uppvisar en könsfördelning i intervallet 40–60 procent.

Kvinnor har högre utbildning än män

Kvinnornas utbildningsnivå är i genomsnitt högre än männens. En klart högre andel kvinnor än män har eftergymnasial utbildning. Sedan 1990 har andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning trendmässigt ökat snabbare än andelen för män. Av dem som avlade examen i högskolan läsåret 2007/08 var 64 procent kvinnor.⁷

Diagram 1.1 Andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning

Personer 25–64 år, procent

Anm: Nivåklassificeringen är gjord enligt Svensk utbildningsnomenklatur SUN 2000. Tidsseriebrott i utbildningsnivåer år 2000.
Källa: SCB.

Det är därför troligt att kvinnors utbildningsövertag kommer att öka ytterligare. Trots detta har män i genomsnitt högre lön än kvinnor. Jämfört med män tjänar kvinnor således mindre på att utbilda sig.⁸ En del av kvinnors lägre

avkastning på utbildning kan förklaras av att de är överutbildade, dvs. har högre utbildning än vad som normalt krävs för deras yrke.⁹

Traditionella könsmonster styr utbildningens inriktning

När det gäller kvinnors och mäns val av utbildningsinriktning har inte mycket förändrats sedan millennieskiftet.¹⁰ Detta gäller såväl gymnasie- som högskolan. I gymnasieskolan läser kvinnor i högre utsträckning på något av de studieförberedande programmen än män, men det är särskilt de yrkesförberedande programmen som är kraftigt könsuppdelade efter ett traditionellt mönster.

Tabell 1.1 Befolkningen fördelad efter utbildningsinriktning och kön 2008

Personer 25–64 år

Inriktning	Antal	Andel kvinnor	Andel män
Allmän utbildning	1 146 500	49	51
Pedagogik och lärarutbildning	335 200	76	24
Humaniora och konst	181 200	59	41
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	822 400	62	38
Naturvetenskap, matematik och data	127 700	40	60
Teknik och tillverkning	1 049 400	12	88
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	81 600	30	70
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	630 100	84	16
Tjänster	292 500	53	47
Okänd utbildningsinriktning	180 400	45	55
Totalt	4 847 100	49	51

Anm: Avser alla utbildningsnivåer. Indelningar enligt SUN 2000.
Källa: SCB.

Fler kvinnor än män fortsätter till högskolan efter gymnasiet

Jämfört med män går kvinnor oftare vidare till högskolan från de flesta gymnasieprogrammen. Detta förklaras delvis av att män i genomsnitt har lägre betyg än kvinnor, men sannolikt också av att flera av de mansdominerade programmen leder till ett yrke som inte kräver någon högskoleutbildning.

⁶ SOU 2009:64, *Flickor och pojkar i skolan - hur jämställt är det?* Se även utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning i denna proposition.

⁷ Högskoleverkets rapport 2009:12 R *Årsrapport 2009*.

⁸ Enligt t.ex. Boarini R., Strauss H. *The private internal rates of return to tertiary education: New estimates for 21 OECD countries*, OECD economics department, Working paper 591, 2007.

⁹ Enligt Johansson M., Katz K. *Underutnyttjad utbildning och lönegapet mellan kvinnor och män*, IFAU rapport 2007:11.

¹⁰ Ändrad klassificering år 2000 försvårar jämförelser över en längre tidsperiod.

De traditionella studievalen består även inom högskolan. Kvinnor är överrepresenterade inom pedagogik och lärarutbildning och inom hälso- och sjukvård och social omsorg, och män är överrepresenterade inom teknik och tillverkning. Andelen kvinnor bland de examinerade har ökat inom de flesta studieinriktningarna. Förutom inom teknikområdet har det inneburit en snedare könsfördelning än för tio år sedan. Det är endast inom det konstnärliga området som könsfördelningen ligger i intervallet 40–60 procent.¹¹

1.3 En könsuppdelad arbetsmarknad

Efter det könssegregerade utbildningssystemet följer en könsuppdelad arbetsmarknad. Fördelningen av kvinnor och män inom olika sektorer, näringsgrenar, yrken, chefspositioner och företagsformer är ojämn.

Generellt sett har de mansdominerade yrkena en högre medellön än de kvinnodominerade.¹² Så länge inte lönerelationerna eller andelen kvinnor och män i olika yrken utjämnas kommer därför kvinnors löner i genomsnitt att förbli lägre än mäns. Även om könsfördelningen utjämnas är detta inte någon garanti för att lönerna utjämnas, eftersom kvinnor i allmänhet har lägre lön än män även inom en och samma yrkesgrupp. En undersökning visar t.ex. att kvinnliga ingenjörer får drygt 1 000 kronor mindre i månadslön än män redan på första jobbet efter avslutad utbildning.¹³

Kvinnor och män har olika yrken

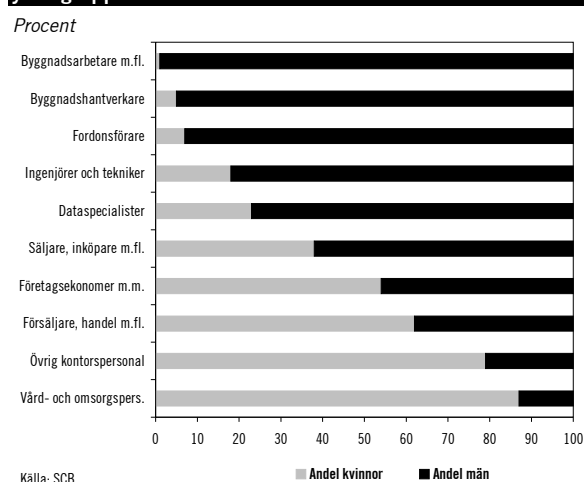
De flesta yrken domineras i hög grad av antingen kvinnor eller män. Se till exempel diagram 1.2 som visar könsfördelningen i de tio största yrkesgrupperna. Dessa omfattar tillsammans 42 procent av alla anställda kvinnor och 37 procent av alla anställda män. Av dessa tio yrkesgrupper är det endast Företagsekonomer m.m. som har en könsfördelning i intervallet 40 till 60 procent av vardera könet.

Andelen anställda kvinnor och män som arbetar i kvinno- respektive mansdominerade

yrkesgrupper har varit relativt stabil sedan 2002. Även i yrkesgrupper där andelen anställda var jämnt fördelad mellan könen var förändringarna totalt sett små.

En bidragande faktor till den internationellt sett höga förvärvsfrekvensen bland kvinnor kan vara att en betydande del av de tjänster som i Sverige utförs av kvinnor som avlönat marknadsarbete, i högre grad utförs av kvinnor som oavlönat arbete i länder utanför Norden. Detta kan också vara en orsak till den internationellt sett starkt könsuppdelade arbetsmarknaden i Sverige, där många kvinnor arbetar med omsorg av barn och äldre.

Diagram 1.2 Könsfördelning inom de 10 största yrkesgrupperna 2007

Privat sektor domineras av män – offentlig sektor av kvinnor

År 2008 arbetade 51 procent av kvinnorna i privat och 49 procent i offentlig sektor, medan 82 procent av männen arbetade i privat och 18 procent i offentlig sektor. I kommun- och landstingssektorn utgjorde kvinnor en stor majoritet med 79 procent av de anställda. Den statliga sektorn var könsmässigt neutral, medan den privata sektorn hade en övervikt av män, 62 procent.¹⁴

Det är vanligare att män har högre befattningar än kvinnor

Förutom att kvinnor och män arbetar i olika sektorer och yrken så finns det en hierarkisk skiktning i respektive sektor, där män i större utsträckning än kvinnor finns på högre

¹¹ Högskoleverket rapport 2009:12 R Årsrapport 2009.

¹² Enligt SCB, Lönestrukturstatistik.

¹³ Sveriges ingenjörer 2009 (www.sverigesingenjorer.se)

¹⁴ Enligt SCB, AKU. Avser anställda 16–64 år.

befattningar eller chefsposter. Detta återspeglas även i lönestatistiken.

Totalt sett var 71 procent av alla chefer män 2006. Skillnaden var störst i privat sektor, medan könsfördelningen var ganska jämn i offentlig sektor. Jämnast var könsfördelningen i landstingssektorn där 54 procent av cheferna var kvinnor och 46 procent män, att jämföra med privat sektor där mindre än var fjärde chef var kvinna 2006.

Tabell 1.2 Chefer efter sektor och kön 2006

Procent		
Sektor	Andel kvinnor	Andel män
Privat sektor	23	77
Offentlig sektor	58	42
Stat	36	64
Kommuner	62	38
Landsting	54	46
Totalt	29	71

Källa: SCB På tal om kvinnor och män 2008.

Störst var ojämlikheten på de allra högsta chefsposterna. Av 294 börsnoterade företag hade 7 en kvinna som verkställande direktör och 9 en kvinna som styrelseordförande 2008. Bland styrelseledamöterna i börsföretagen var 18 procent kvinnor och 82 procent män.¹⁵

Företagare är oftast män

Av de som var sysselsatta i Sverige 2008 var 14 procent av männen företagare att jämföra med 6 procent av kvinnorna.¹⁶ Det innebär att cirka en fjärdedel (27 procent) av företagarna var kvinnor och tre fjärdedelar (73 procent) män.

Antalsmässigt domineras näringslivet av småföretag. Två tredjedelar är egenföretagare. Med småföretag avses företag med färre än 50 anställda. Bland småföretagare är 78 procent män och 22 procent kvinnor. Den genomsnittliga företagsstorleken är något mindre för kvinnor som är egenföretagare. Den största andelen företagande kvinnor och män finns i åldersintervallet 41–50 år, 33 procent respektive 30 procent. Företagande kvinnor är yngre än företagande män. Bland 2007 års nyföretagare var ungefär en tredjedel kvinnor.¹⁷

¹⁵ Källa: SCB, På tal om kvinnor och män 2008.

¹⁶ Enligt SCB, AKU. Avser 20–64 år.

¹⁷ Enligt Nuteks Årsbok 2009.

Tabell 1.3 Anställda och företagare 2008

16–64 år. Tusental och procent

Sektor	Antal		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Anställda	2 020	2 040	49,7	50,3
Företagare	120	310	27,1	72,9
Totalt	2 130	2 350	47,5	52,5

Anm: Företagare inklusive medhjälpande hushållsmedlemmar.
Källa: SCB, AKU.

En orsak till den låga andelen kvinnliga företagare kan vara att kvinnor ofta arbetar inom yrken eller sektorer där det är svårt för företagare eller mindre företag att etablera sig.

Regeringen har föreslagit en satsning om 100 miljoner kronor per år 2007–2009 för att främja kvinnors företagande samt för att stärka kunskap och forskning om kvinnors företagande. I denna proposition föreslås 100 miljoner kronor för 2010 för detta ändamål. Trygghetssystemen för egenföretagare ska ses över bl.a. för att underlätta övergången från att vara anställd till att bli företagare.

1.4 Kvinnor förvärvsarbetar mindre än män

Kvinnor har lägre arbetskraftsdeltagande

Trots att andelen kvinnor i arbetskraften i Sverige är bland de högsta i världen, är andelen lägre än för män.¹⁸ År 2008 ingick 2,3 miljoner kvinnor och 2,5 miljoner män i arbetskraften. Det motsvarar 78 procent av kvinnorna och 83 procent av männen i åldern 16–64 år.¹⁹

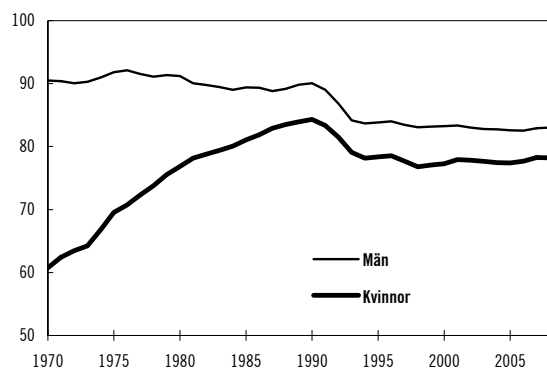
Kvinnornas arbetskraftsdeltagande ökade under 1970- och 1980-talen, samtidigt som det i stort sett var oförändrat för män. I början av 1990-talet upphörde ökningen av kvinnornas arbetskraftsdeltagande, och har sedan dess varit runt fem procentenheter lägre för kvinnor än för män. Under de senaste åren har antalet sysselsatta ökat kraftigt, men den globala finanskrisen och den efterföljande lågkonjunkturen som inleddes 2008 har brutit trenden.

¹⁸ Internationella uppgifter publiceras bl.a. i *OECD Employment Outlook 2008*.

¹⁹ Om inte annat anges bygger avsnittet på SCB:s Arbetskraftsundersökning (AKU). Samtliga uppgifter avser personer 16–64 år. För att få jämförbarhet över tiden har siffror enligt den äldre definitionen kedjats till den nya ILO-definitionen.

Diagram 1.3 Arbetskraftsdeltagande

Andel av befolkningen 16–64 år, procent

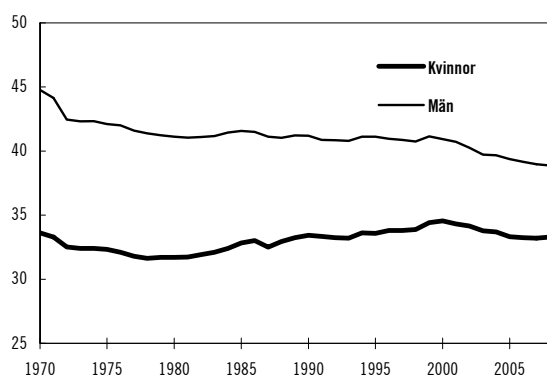
Källa: SCB, AKU.

Kvinnor förvärvsarbetar färre timmar än män

För män minskade den genomsnittliga arbetstiden från ca 44 timmar till ca 41 timmar per vecka mellan 1970 och 1980, och förblev sedan ungefär oförändrad fram till millennieskiftet. Därefter minskade den till drygt 39 timmar 2008. Även för kvinnor minskade medelarbetstiden något under 1970-talet, från ca 32 till 31 timmar. Därefter ökade den till 34 timmar vid millennieskiftet, men har sedan minskat något och är nu ca 33 timmar. Skillnaderna i arbetstid mellan könen har minskat successivt, och kvinnor ökade sin arbetstid i förhållande till män från ca 75 till 86 procent mellan 1970 och 2008.

Diagram 1.4 Medelarbetstid för personer i arbete

Genomsnittligt antal timmar per vecka för personer 16-64 år

Källa: SCB, AKU.

Det är främst kvinnor som arbetar deltid

Den viktigaste orsaken till att män i genomsnitt förvärvsarbetar fler timmar per vecka än kvinnor är att många kvinnor arbetar deltid. Kvinnor arbetar deltid, frivilligt eller ofrivilligt, i betydligt

större omfattning än män. Av de sysselsatta arbetade 35,2 procent av kvinnorna och 11,3 procent av männen deltid 2008.²⁰

Frivilligt deltidarbete kan bli en inkörsport till ofrivillig deltidarbetslöshet, i synnerhet för kvinnor. Under vissa faser av livet väljer många att arbeta deltid, i synnerhet kvinnor med små barn. Detta medför att kvinnor ofta söker sig till branscher och yrken där det är vanligt och accepterat med deltidsanställningar, t.ex. detaljhandeln eller vård- och omsorgssektorn.

Samtidigt är fler kvinnor än män deltidarbetslösa och vill öka sin arbetstid. En förklaring till detta kan vara att de kvinnodominerade branscherna anpassats till deltidarbete och att det därför finns få lediga heltidstjänster att söka. Det finns tecken som tyder på att möjligheten att få arbetslöshetsersättning på deltid gör det svårare för den som arbetar deltid att hitta ett heltidsjobb.²¹ Begränsningen av rätten till deltidarsättning från arbetslöshetsförsäkringen kan därför bidra till att minska det ofrivilliga deltidarbetet.

Sammantaget innebär kvinnornas lägre arbetskraftsdeltagande och kortare genomsnittliga arbetstid att män samlar på sig större arbetslivserfarenhet. Detta har i sin tur visat sig vara en faktor som bidrar till en högre lön.²² Kvinnors kortare medelarbetstid bidrar därför till att befästa löneskillnaderna mellan könen.

Det är också vanligare att kvinnor är frånvarande från arbetet än män, t.ex. på grund av egen eller barns sjukdom. Detta är också en av orsakerna till att kvinnor får en större del av sina inkomster från transfereringar än män. Förvärvsavbrott har negativa konsekvenser för löneutvecklingen, och kvinnor har i genomsnitt haft dubbelt så lång tid av förvärvsavbrott som män, t.ex. till följd av barnledighet.²³

Kvinnor utför mer av det obetalda arbetet än män
Den ojämlika fördelningen av hushållsarbetet är sannolikt ett av skälen till kvinnors lägre

²⁰ Enligt SCB, AKU. Avser 16–64 år. Med deltid avses en överenskommen arbetstid mindre än 35 timmar per vecka.

²¹ Hartman L. et al *Välfärd på deltid*, SNS Förlag.

²² Aktuella skattningar och internationella jämförelser finns i t.ex. Boarini R., Strauss H. *The private internal rates of return to tertiary education: New estimates for 21 OECD countries*, OECD economics department, Working paper 591, 2007.

²³ Björklund A. m.fl. *Arbetsmarknaden*, SNS förlag. Studien bygger på data från 1992-1993.

arbetskraftsdeltagande och lägre medelarbetstid. Oavlönat arbete ger ingen inkomst eller pensionsrätt, men bidrar till såväl hushållens som samhällets välfärd i stort. Den som förvärvsarbetar i hög grad har av naturliga skäl mindre tid för arbete i hushållet. Den ojämna fördelningen av det avlönade marknadsarbetet är därför en spegelbild av det oavlönade hushållsarbetet. Enligt den senast tillgängliga statistiken, som avser 2001, utförde kvinnor 59 procent och män 41 procent av det oavlönade arbetet.

Totalt sett var det oavlönade arbetet av ungefär samma omfattning som det avlönade. Under en vecka utförde kvinnor nära 29 timmar och män cirka 20 timmar oavlönat arbete. Sammantaget innebär detta att kvinnor och män arbetade ungefär lika mycket, 55 respektive 56 timmar per vecka 2001, när avlönat och oavlönat arbete räknas samman.²⁴

1.5 Utanförskapet större för kvinnor

Trots att Sverige har en arbetsmarknad där förutsättningarna för både kvinnors och mäns deltagande är relativt goda står många utanför arbetsmarknaden. Det gäller t.ex. sjukskrivna, arbetslösa och förtidspensionerade. Många arbetar inte heller i den utsträckning de skulle önska.

Tabell 1.4 Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20–64 år som försörjs med sociala ersättningar och bidrag 2008

Antal helårsekvivalenter och fördelning, procent

	Antal helårsekvivalenter	Andel kvinnor	Andel män
Sjukpenning	128 300	61	39
Sjuk- o aktivitetsersättning	439 100	59	41
Arbetslöshet	94 300	54	46
Arbetsmarknadsåtgärder	83 000	49	51
Ekonomiskt bistånd	78 900	48	52
Totalt	823 500	57	43

Källa: SCB.

Av tabell 1.4 framgår att utanförskapet räknat med s.k. helårsekvivalenter är större bland

²⁴ Avser hela befolkningen 20–64 år. Med obetalt arbete menas t.ex. hushållsarbete, vård av barn, underhåll av trädgård eller bil. Det obetalda arbetets fördelning på olika aktiviteter framgår av SCB:s tidsanvändningsundersökning. Den senaste genomfördes 2000/01. Nästa tidsanvändningsundersökning kommer att genomföras under 2010.

kvinnor än bland män.²⁵ Kvinnor är överrepresenterade i olika slags sjuk- och sjukersättningsstatistik liksom bland dem som är arbetslösa. Räknat i helårsekvivalenter minskade utanförskapet med 9 procent för såväl män som kvinnor mellan 2007 och 2008.

Kvinnor på kvinnodominerade arbetsplatser löper störst risk att bli sjukskrivna. Regeringen har tidigare presenterat satsningar på sammanlagt 41 miljoner kronor under perioden 2009–2010 mot kvinnors ohälsa på arbetsplatser, varav 25 miljoner går till rehabiliteringsprojekt för att minska sjukskrivningar för kvinnor.

1.6 Regeringens politik gör det lönsammare för kvinnor att förvärvsarbeta

Regeringen har under mandatperioden genomfört flera reformer som är avsedda att öka arbetsutbudet.²⁶ Arbetsutbudet kan öka dels genom att fler förvärvsarbetar, dels genom att de som redan är sysselsatta arbetar fler timmar. Tabell 1.5 visar hur de beräknade långsiktiga arbetsutbudseffekterna varierar mellan kvinnor och män.

Tabell 1.5 Arbetsutbudseffekter av regeringens politik 2006–2010

Procent

	Hela populationen	Kvinnor	Män
Totalt antal arbetade timmar	+3,3	+3,7	+2,9
Sysselsatta	+2,1	+2,3	+1,8
Arbetade timmar, givet arbete både före och efter reformer	+0,6	+0,9	+0,4

Källa: Egna beräkningar.

Ökningen i antal arbetade timmar är större för kvinnor än för män, 3,7 procent jämfört med 2,9 procent. Av den totala ökningen i arbetade

²⁵ Med helårsekvivalenter avses det antal individer 20–64 år som skulle kunna försörjas under ett helt år med full ersättning. Exempelvis blir två personer, som varit heltidsarbetslösa ett halvår var, tillsammans en helårsekvivalent.

²⁶ Redovisningen avser effekterna av den samlade politiken under perioden 2006–2010 och inkluderar redan fattade beslut och förslagen i denna proposition. Hänsyn har enbart tagits till de förslag som berör individers och hushålls disponibla inkomst och som är möjliga att beräkna med den använda metodiken. Se vidare avsnitt 3.2 i bilaga 4 till denna proposition. För en ingående beskrivning av använd metod se Rapport från ekonomiska avdelningen 2009:1 *Arbetsutbudseffekter av reformer på inkomstskatteområdet 2007–2009*.

timmar beror 50 procent på förändringar i kvinnors och 50 procent på förändringar i mäns arbetsutbud.²⁷

Också den procentuella ökningen av antalet sysselsatta, dvs. personer som börjar arbeta men som inte gjorde det tidigare, är större för kvinnor (2,3 procent) än för män (1,8 procent). Även när det gäller förändringen av arbetstiden för dem som redan arbetar är ökningen större för kvinnor än för män, 0,9 respektive 0,4 procent.

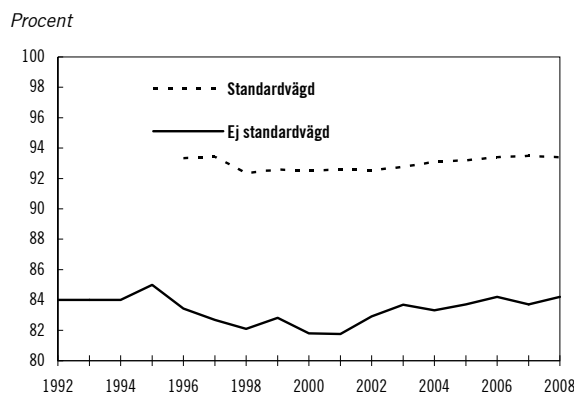
Resultaten är i linje med de effekter som presenterats i liknande studier i litteraturen, t.ex. att arbetsutbudet för kvinnor och låginkomsttagare är känsligare för ekonomiska incitament än arbetsutbudet för män respektive höginkomsttagare.²⁸

1.7 Män har högre lön än kvinnor

Skillnaden i lön mellan könen nästan oförändrad

När alla löner räknas om till månadslön för att justera för skillnader i arbetstid, var kvinnornas månadslön i genomsnitt 84,2 procent av männens 2008.²⁹

Diagram 1.5 Kvinnors lön i procent av mäns lön 1992-2007

Anm.: Den standardvägda tidsserien har skarvats 2005 mht. förbättrad yrkesgruppsindelning (SSYK) efter detta år.
Källa: SCB, egna beräkningar.

Denna andel, det s.k. lönegapet, har varit ungefär oförändrad sedan 1992. Eftersom väsentligt fler kvinnor än män arbetar deltid blir skillnaden i faktiskt utbetalda löner mellan könen större än vad dessa siffror visar.

Räknat i kronor var kvinnors månadslön i genomsnitt 24 700 kronor och mäns 29 400 kronor 2008. Jämfört med 2007 är detta en ökning med 1 400 kronor för män och 1 200 kronor för kvinnor. Mellan 1992 och 2008 ökade såväl kvinnors som mäns månadslöner med i genomsnitt 3,9 procent per år.

Lönegapet minskar när man tar hänsyn till att män och kvinnor arbetar med olika saker

För att få en mer nyanserad bild av löneskillnaderna mellan kvinnor och män är det vanligt att korrigera för olika lönepåverkande faktorer som inte beror på kön, t.ex. yrke, utbildning och ålder, genom s.k. standardvägning. När man korregerar månadslöner på detta sätt uppgick kvinnors månadslön till 93,4 procent av männens 2008. Drygt hälften av skillnaden i månadslön mellan könen förklaras alltså av att kvinnor i genomsnitt arbetar i yrken, sektorer, utbildningar etc. där lönenivåerna är lägre än genomsnittet på arbetsmarknaden.

Tabell 1.6 Lönegap per sektor 1996-2008

Kvinnors andel av mäns månadslön, procent och procentenheter

Sektor	Kvinnors andel 2007		Utveckling 2005-2008	
	Ej standardvägd	Standardvägd	Ej standardvägd	Standardvägd
Offentlig sektor	84,1	96,6	0,7	0,1
Kommun	92,3	99,2	0,7	0,1
Landsting	72,7	94,6	1,3	-0,1
Stat	87,6	93,7	1,9	0,8
Privat sektor	85,9	92,1	0,6	0,4
Arbetare	89,1	95,4	0,8	1,0
Tjänstemän	78,1	90,0	0,8	-0,2
Alla sektorer	84,2	93,4	0,5	0,2

Anm. Månadslönen är standardvägd för att korrigera för lönepåverkande faktorer som inte beror på kön, t.ex. yrke, utbildning och ålder.
Källa: Medlingsinstitutet.

Den resterande skillnaden, 6,6 procent, kan bero på diskriminering av kvinnor eller på skäliga löneskillnader som förklaras av faktorer som inte ingår i den använda modellen, t.ex. arbets-

²⁷ Uttryckt i helårsarbetskrafter motsvarar dessa procental en total ökning av arbetsutbudet med 130 000 helårsarbetskrafter, varav 65 000 kvinnor och 65 000 män.

²⁸ Se vidare Rapport från ekonomiska avdelningen 2009:1 *Arbetsutbudseffekter av reformer på inkomstskatteområdet 2007-2009*.

²⁹ Enligt SCB:s lönestrukturstatistik. Lön är ersättning för utfört arbete under en given tidsenhet, t.ex. kronor per månad. För att kunna jämföra löner mellan män och kvinnor, olika branscher, åldersgrupper etc. har lönerna räknats om till heltid.

ledaransvar och yrkeserfarenhet.³⁰ Olika studier pekar på att yrkestillhörighet är det som betyder mest för löneskillnaderna mellan könen, men även utbildningsnivå och sektorstillhörighet är betydelsefulla.³¹ Oförklarade löneskillnader är inte samma sak som osakliga löneskillnader eller diskriminering, men det är ett tecken på att detta kan finnas.

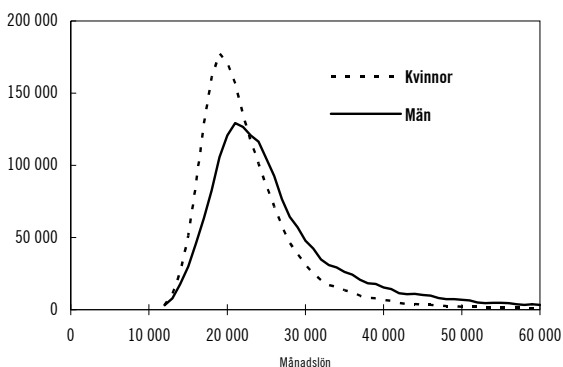
Lönegapet varierar mellan olika sektorer. De största ej standardvägda löneskillnaderna finns i landstingen, 27,3 procent och de minsta i kommunerna, 7,7 procent. Om man istället ser på de standardvägda löneskillnaderna var de störst för tjänstemän i privat sektor, 10,0 procent, och minst i kommunerna, 0,8 procent.

Det finns även skillnader i lönegapets utveckling mellan de olika sektorerna. Sedan 2005 har de ojusterade löneskillnaderna minskat snabbast i staten, med 1,9 procentenheter. De standardvägda lönegapen minskade med 1,0 procentenheter för privatanställda arbetare och med 0,8 procentenheter i staten mellan 2005 och 2008. För övriga sektorer har det standardvägda lönegapet i stort sett varit oförändrat sedan 2005.

Lönespridningen är större för män än för kvinnor
Jämfört med män har kvinnor i genomsnitt lägre lön och en mer sammanpressad lönestruktur, se diagram 1.6.

Diagram 1.6 Lönespridning för kvinnor och män 2007

Antal personer 20–64 år per 1000-kronorsintervall

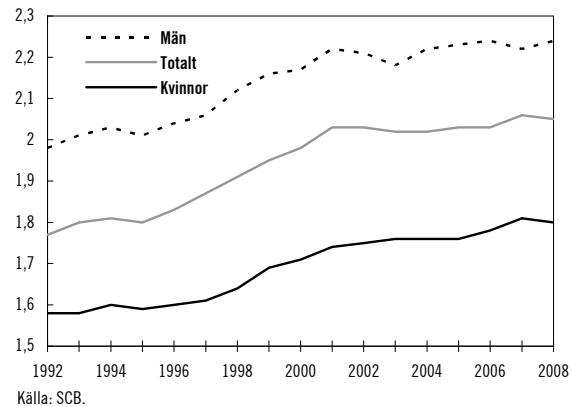
Källa: SCB, Linda, egna beräkningar.

Mellan 1992 och 2008 ökade lönespridningen för båda könen och i alla sektorer. Ökningen av

lönespridningen var ungefär lika stor för kvinnor och män. Ökningen skedde främst fram till 2001, och det har därefter endast varit mindre ändringar.³²

Diagram 1.7 Lönespridning 1992–2007

Kvoten mellan lön i den 90:e percentilen och den 10:e percentilen

Källa: SCB.

Störst är lönespridningen för män som arbetar i landstingen. Orsaken till detta är de stora löneskillnaderna mellan läkare och övrig personal som arbetar i denna sektor.

Löneförmåner och prestationsbaserade ersättningar
Utöver månadslönen har många löntagare någon form av löneförmåner t.ex. tjänstebil, subventionerad lunch eller försäkringsförmåner som avtalspension. Det blir också allt vanligare med olika årsvisa belöningsystem t.ex. bonus, vinstdelning eller tilldelning av aktier. Båda dessa typer av ersättningar påverkar sannolikt löneskillnaderna mellan kvinnor och män, men det saknas statistik för att belysa detta i detalj. Det finns tecken på att det totala könslönegapet ökar då hänsyn även tas till denna typ av ersättningar.³³ När det gäller förmåner kan några skillnader mellan kvinnor och män inte identifieras om hänsyn tas till yrke etc. Däremot finns det tecken på att kvinnor missgynnas då det gäller bonus.³⁴

³⁰ Medlingsinstitutets har också använt regressionsanalys för att beräkna det justerade lönegapet. Skillnaden blir då något mindre, 5,6 procent jämfört med 6,6 procent.

³¹ Se t.ex. *Vad säger den officiella lönestatistiken om löneskillnaden mellan kvinnor och män 2008?* Medlingsinstitutet 2009.

³² Lönespridningen har här beräknats som kvoten mellan den 90:e och den 10:e percentilen, dvs. kvoten mellan den tiondel som tjänar mest och den tiondel som tjänar minst. Om kvoten är 2 har tiondelen med högst lön dubbelt så hög lön som den tiondel som har lägst.

³³ Medlingsinstitutet 2009, *Nio perspektiv på jämställdhet – En antologi om kvinnors och mäns löner*.

³⁴ Granqvist L., *Inte bara lön – En studie av akademikers lönförmåner och bonus*, SACO 2009.

1.8 Sverige jämställt i ett internationellt perspektiv

Trots de brister som finns framstår Sverige i ett internationellt perspektiv som ett förhållandevis jämställt land. Detta hindrar inte att det finns mycket att lära från andra länder inom jämställdhetsområdet.

Sysselsättningsgraden inom EU är genomgående högre för män än för kvinnor. Sverige har hög sysselsättningsgrad, i synnerhet för kvinnor. I Sverige är sysselsättningsgraden för kvinnor högre än för män i många medlemsstater. Inom EU är andelen som arbetar deltid genomgående högre för kvinnor än för män. En hög sysselsättningsgrad är ofta sammankopplad med en hög andel deltidsarbetande kvinnor. Andelen som arbetar deltid i Sverige är bland de högsta i EU. Den höga andelen deltidsarbetande kvinnor i Sverige medför att det ojusterade könslönegapet hamnar nära EU-snittet.³⁵

Under de senaste åren har sysselsättningen inom EU ökat snabbare för kvinnor än för män. Mellan 2002 och 2007 ökade antalet sysselsatta kvinnor med 4 procentenheter till 58 procent. Samtidigt är männens sysselsättningsgrad betydligt högre, 73 procent. Det finns stora skillnader mellan olika medlemsstater. Mindre än hälften av kvinnorna i förvärsaktiv ålder på Malta, i Grekland och Italien deltar i arbetskraften medan över 70 procent gör det i Danmark och Sverige. Lönegapet mellan könen var 17,5 procent inom EU under 2007.

Lönegapet är generellt större i länder med en hög andel förvärsarbetande kvinnor. I dessa länder finns kvinnor på alla lönenivåer och därmed blir deras genomsnittliga lön lägre. I länder med låg sysselsättningsgrad bland kvinnor är det framför allt de relativt högutbildade kvinnorna som förvärsarbetar.

Kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande består till stor del av deltidsarbete. År 2007 arbetade 31,2 procent av de yrkesverksamma kvinnorna deltid, att jämföra med 7,7 procent av männen. Lägst andel deltidsarbetande kvinnor (och män) finns i Bulgarien, Slovakien och Ungern. Högst andel deltidsarbetande kvinnor (och män) finns i Nederländerna.

Barnafödande påverkar kvinnors och mäns deltagande i arbetskraften på olika sätt. Generellt för EU gäller att kvinnor med barn under 12 år deltar i arbetskraften i lägre utsträckning än andra kvinnor, medan män med barn under 12 år deltar i högre utsträckning än andra män.

Tabell 1.7 Sysselsättningsgrad och löneskillnader i EU 2007

Procent

Land	Sysselsättningsgrad, %		Andel deltidsarbetande, %		Löneskillnad mellan könen %
	M	Kv	M	Kv	
Belgien	68,7	55,3	7,5	40,6	9,1
Bulgarien	66,0	57,6	1,3	2,1	12,4
Cypern	80,0	62,4	4,4	10,9	23,1
Danmark	81,0	73,2	13,5	36,2	17,7
Estland	73,2	65,9	4,3	12,1	30,3
Finland	72,1	68,5	9,3	19,3	20,0
Frankrike	69,3	60,0	5,7	30,2	16,9
Grekland	74,9	47,9	2,7	10,1	20,7
Irland	77,4	60,6	:	:	17,1
Italien	70,7	46,6	5,0	26,9	4,4
Lettland	72,5	64,4	4,9	8,0	15,4
Litauen	67,9	62,2	7,0	10,2	20,0
Luxemburg	72,3	56,1	2,6	37,2	10,0
Malta	72,9	35,7	4,4	24,6	5,2
Nederländerna	82,2	69,6	23,6	75,0	23,6
Polen	63,6	50,6	6,6	12,5	7,5
Portugal	73,8	61,9	8,0	16,9	8,3
Rumänien	64,8	52,8	9,2	10,4	12,7
Slovakien	68,4	53,0	1,1	4,5	23,6
Slovenien	72,7	62,6	7,7	11,3	8,3
Spanien	76,2	54,7	4,1	22,8	17,6
Storbritannien	77,5	65,5	10,8	42,2	21,1
Sverige	76,5	71,8	11,8	40,0	17,9
Tjeckien	74,8	57,3	2,3	8,5	23,6
Tyskland	74,7	64,0	9,4	45,8	23,0
Ungern	64,0	50,9	2,8	5,8	16,3
Österrike	78,4	64,4	7,2	41,2	25,5
EU totalt	72,5	58,3	7,7	31,2	17,5

Anm: Resultaten baseras på enkätuppgifter. Uppdelningen i heltids- och deltidsarbete bygger inte på någon formell definition utan på respondenternas spontana svar. Könslönegapet visar skillnaden i timlön och är inte standardvägt. Källa: Eurostat.

I alla medlemsstater lägger yrkesverksamma kvinnor ner mer tid på obetalt arbete än

³⁵ Jämförbara siffror för justerade (standardvägda) könslönegap saknas.

yrkesverksamma män.³⁶ Den ojämna fördelningen av ansvar för hem och familj påverkar kvinnors möjlighet till egen försörjning negativt. Strategin för tillväxt och sysselsättning, den s.k. Lissabonstrategin, har därför satt upp en rad mål för att medlemsstaterna ska underlätta för kvinnor och män att förena arbete och privatliv, t.ex. genom att erbjuda barnomsorg. Endast 5 av 27 medlemsländer har uppnått målet om att 33 procent av alla barn under 3 år ska erbjudas barnomsorg. Åtta medlemsstater har uppnått målet om att 90 procent av barn mellan 3 år och obligatorisk skolålder ska erbjudas barnomsorg. I flera länder är barnomsorgen baserad på deltidarbete och täcker inte in heltidsarbete.

Fördelning av ansvar för hem och familj påverkar även hur mycket tid kvinnor och män har över till fritidsaktiviteter. Tidsanvändningsstudier visar att män har mer tid för fritid än kvinnor över hela världen, men att skillnaden mellan olika länder är stor. I Norge rör det sig om 5 minuter per dag medan det i Belgien, Spanien och Polen rör sig om ca 50 minuter. Italienska män har nästan 80 minuter mer fritid per dag än italienska kvinnor.³⁷ Kvinnor i EU löper större risk än män att hamna under fattigdomsstrecket. Detta gäller i synnerhet ensamstående föräldrar som i hög utsträckning är kvinnor.

Inom OECD är kvinnors ökade utbildningsnivå den faktor som bidragit mest till att minska gapet mellan könen när det gäller arbetskraftsdeltagande och lönenivå. Samtidigt har kvinnor nu så hög utbildningsnivå i många OECD-länder att utbildningens potential för att ytterligare utjämna könsskillnaderna är begränsade. Trots ökade utbildningsnivåer når inte kvinnor samma karriär- och lönemässiga nivåer som män. Diskriminering är en annan viktig faktor. Enligt OECD har minskad diskriminering bidragit till att skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetskraftsdeltagande minskat med i genomsnitt minst 10 procent under de senaste 30 åren.³⁸

Enligt OECD bidrar även avregleringar till en ökad jämställdhet. De betydande avregleringar som de flesta OECD-länder genomfört under de senaste 30 åren, framförallt i kvinnodominerade

branscher, har gynnat kvinnors arbetskraftsdeltagande och minskat lönegapen. OECD bedömer att ett genomsnittligt OECD-land ur ett jämställdhetsperspektiv fortfarande har mycket att vinna på ytterligare avregleringar.

2 Disponibel inkomst för kvinnor och män

Inkomst är ett bredare begrepp än lön. Utöver ersättning från arbete och företagande ingår inkomst från kapital, ersättning från socialförsäkring och arbetslöshetsförsäkring samt skattefria bidrag. Därefter räknas skatter bort. Trots att skatter och transfereringar verkar utjämnande kvarstår stora inkomstskillnader mellan könen. En mer detaljerad jämförelse uppdelad i olika inkomstslag finns i tabell U.1 i underbilagan.

2.1 Olika arbetstid mellan könen ökar skillnaderna i arbetsinkomst

Inkomst från arbete är den faktiska ersättningen för utfört arbete. Till skillnad från kontrakterad lön påverkas denna av frånvaro, heltids-/deltidsarbete och eventuell övertidsersättning. Till inkomst från arbete räknas även företagarinkomst.

År 2007 uppgick antalet personer med lön eller företagarinkomst till 4,6 miljoner, varav 48 procent var kvinnor och 52 procent män. Det är samma andelar som 1997.

Då män har högre lön, arbetar fler timmar och inte är frånvarande från arbetet lika mycket som kvinnor var dock fördelningen av inkomster från arbete betydligt mer ojämnt fördelad, 40 procent betalades till kvinnor och 60 procent till män.

2.2 Socialförsäkringarna jämnar ut inkomstskillnaderna mellan könen

Det finns stora skillnader mellan kvinnors och mäns inkomster från socialförsäkringssystemen. Andelen kvinnor som får någon typ av ersättning är högre och kvinnor får i regel ersättning under längre perioder än män. Detta

³⁶ EU kommissionen 2009, Rapport till parlamentet *Jämställdhet mellan kvinnor och män 2009*.

³⁷ OECD, *Society at a Glance 2009-OECD Social Indicators*.

³⁸ OECD, *Employment outlook, 2008*.

är särskilt tydligt när det gäller föräldraförsäkringen.

Genom att ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemen baseras på löneinkomsten får kvinnor lägre ersättning per dag än män. En faktor som bidrar till att socialförsäkringarna verkar utjämnande på inkomsterna mellan könen, är att män oftare än kvinnor har inkomster som överstiger de tak för intjänande av förmåner som finns i försäkringssystemen.

Tabell 2.1 Skattepliktiga transfereringar 2007

Utbetalt, miljarder kronor, antal (1 000-tal) och fördelning, procent

	1997		2007	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Utbetalt, mdkr	76	75	95	82
Könsfördelning, %	50	50	54	46
Antal personer (1000-tal)	1 411	1 193	1 345	1 083
Könsfördelning, %	54	46	55	45
Andel m transferering, %	57	47	52	41

Anm: Antal och andel personer avser dem som erhållit ersättning vid något tillfälle under året.

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.

Under den senaste 10-årsperioden har kvinnornas andel av de utbetalade skattepliktiga transfereringarna räknat i kronor ökat väsentligt. Samtidigt har könsfördelningen räknat i antal personer varit i det närmaste oförändrad, även om antalet mottagare har minskat markant. Detta innebär att kvinnor får ersättning med högre belopp eller för längre perioder än tidigare.

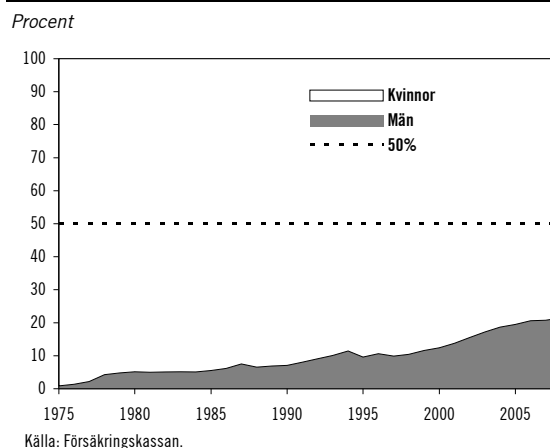
2.3 Mäns uttag av föräldrapenning har ökat sedan 1996

Av särskilt intresse ur jämställdhetssynpunkt är uttaget av föräldrapenning. Sedan 1974 har Sverige haft en föräldraförsäkring där dagarna kan delas lika mellan föräldrarna. En förälder kan överlåta sina dagar till den andra föräldern, förutom 60 dagar som är reserverade för vardera föräldern. I de allra flesta familjer väljer mannen att överlåta en del av sin ledighet till kvinnan.

Männens andel av de utbetalda föräldrapenningdagarna har tidigare ökat från år till år, i synnerhet mellan 1998 och 2006 då uttaget fördubblades från ca 10,4 procent till 20,6 procent.³⁹ Ökningen av pappornas uttag av

föräldrapenningdagarna har fortsatt även efter 2006 men i långsammare takt. Under 2008 svarade män för 21,5 procent av föräldrapenningdagarna och kvinnorna för 78,5 procent.⁴⁰

Diagram 2.1 Uttag av föräldrapenningdagarna fördelat efter kön 1974-2007

Män tar alltså ut cirka en femtedel av föräldraledigheten, men tre män av fem tar inte ut någon föräldraledighet alls under barnens första år. Kvinnor och män använder också föräldraförsäkringen på olika sätt. Kvinnor sprider i högre grad ut dagarna och förlänger på så sätt tiden hemma med barnet. Kvinnor tar också ut majoriteten, 80 procent, av garantidagarna.⁴¹

Som framgår av tabell 2.2 är den utbetalda föräldrapenningen jämnare fördelad än dagarna, 71 procent till kvinnor och 29 procent till män. Män har i genomsnitt högre lön än kvinnor och får därför högre föräldrapenning per dag. Det högre utbetalade beloppet till kvinnor är en följd av fler uttagna ersättningsdagar under året. Under 2007 utbetalades i genomsnitt 30 600 kronor per kvinna och 16 200 kronor per man.⁴² Jämfört med 1997 har andelen män som tar ut föräldrapenning ökat kraftigt och könsfördelningen av såväl andelen manliga mottagare som mäns andel av det utbetalda beloppet har ökat väsentligt.

³⁹ Innefattar ej tillfällig föräldrapenning.

⁴⁰ Enligt Försäkringskassans budgetunderlag Augusti 2009.

⁴¹ Garantidagarna är dagar med lägstanivåersättning. Nivån höjdes 2006 från 60 till 180 kronor per dag.

⁴² Både föräldrapenning vid barns födelse och tillfällig föräldrapenning ingår.

Tabell 2.2 Föräldrapenning 1997 och 2007

Utbetalat, miljarder kronor, antal (1000-tal) och fördelning, procent

	1997		2007	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Utbetalt, mdkr	10	2	17	7
Könsfördelning, %	80	20	71	29
Antal personer (1000-tal)	554	337	558	435
Könsfördelning, %	62	38	56	44
Andel m föräldrapenning, %	22	13	22	17

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.

För varje årskull barn har pappornas uttag av föräldrapenning ökat successivt. En nivåförändring syns för barn födda från 2002, vilket sannolikt beror på att den så kallade andra pappamånaden infördes. För barn som uppnådde sex års ålder 2008 hade 52 procent av papporna tagit ut mer än två månaders föräldrapenning. För barn som föddes 2001 före den andra pappamånadens införande var det endast 30 procent av papporna som tog ut mer än två månaders föräldrapenning.⁴³

För att få till stånd en mer jämställd föräldraförsäkring och för att förbättra förutsättningarna för jämställdhet på arbetsmarknaden har regeringen infört en jämställdhetsbonus. Denna innebär att den förälder som varit hemma längst med föräldrapenning får en skattekreditering om han eller hon arbetar när den andra föräldern tar ut föräldrapenning. Bonusen gäller för barn födda från och med den 1 juli 2008. Eftersom mammorna ofta är hemma den första tiden är det än så länge svårt att uttala sig om hur föräldrapenninguttaget har påverkats av reformen.⁴⁴

Även jobbskatteavdraget gör det mer lönsamt för föräldrarna att fördela föräldraledigheten mellan sig. Genom att jobbskatteavdraget är högst vid låga arbetsinkomster, får två makar som arbetar halva året var behålla mer av arbetsinkomsten än om en är helt föräldraledig och en jobbar hela året.

2.4 Män betalar mer skatt än kvinnor

Män har i genomsnitt högre förvärvsinkomst och större överskott av kapital än kvinnor och män betalar därför mer skatt på inkomst, kapital och andra tillgångar än kvinnor. Mäns högre beskattningsbara inkomst medför också att män betalar mer kommunalskatt. Fler män än kvinnor betalar även statlig inkomstskatt och då med ett högre genomsnittligt belopp. Det genomsnittliga beloppet 2007 på slutlig skatt för män var 112 000 kronor och för kvinnor 69 700 kronor. Till följd av bl.a. jobbskatteavdraget var den slutliga skatten lägre än året före. Således bidrar även skattesystemet till en omfördelning av disponibel inkomst från män till kvinnor.⁴⁵

Faktaruta 1: Disponibel inkomst

Disponibel inkomst är ett inkomstbegrepp som är sammansatt av flera inkomstslag. Lön är tillsammans med företagarinkomst det viktigaste inkomstslaget för personer i förvärvsaktiv ålder.

Om man summerar individanknutna inkomstslag, drar ifrån skatter och lägger till hushållsrelaterade transfereringar (barnbidrag, försörjningsstöd och bostadsbidrag), erhålls hushållets sammanlagda disponibla inkomst.

För att kunna jämföra situationen för kvinnor och män beräknas *individuell disponibel inkomst* genom att individuella inkomster summeras och hushållsgemensamma inkomster fördelas lika mellan kvinnor och män som är sammanboende.

För att kunna jämföra hushåll av olika storlek beräknas *justerad disponibel inkomst*. Vid justeringen tas hänsyn till de stordriftsfördelar det innebär att vara fler i hushållet. Det krävs t.ex. bara en TV-licens oavsett hur många som bor i hushållet.⁴⁶ Detta mått antas spegla individernas ekonomiska standard.

⁴³ SOU 2005:73 *Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad, trygghet*, sidan 147–156.

⁴⁴ Ju äldre barnen blir desto lättare kommer det dock att vara att uttala sig om effekten. Redan när barnen har blivit två år kan en ganska säker utvärdering göras eftersom de flesta föräldrar då har återgått i arbete efter föräldraledigheten.

⁴⁵ Effekter av jobbskatteavdraget på fördelningen mellan kvinnor och män redovisas i avsnitt 2.8 i denna bilaga och i bilaga 4.

⁴⁶ En mer teknisk beskrivning av hur justerad disponibel inkomst beräknas finns i underbilagan.

2.5 Individuell disponibel inkomst jämnare fördelad än arbetsinkomsten

Löner, företagar- och kapitalinkomster samt skatter är väsentligt högre för män än för kvinnor. När hänsyn även tas till skatter och olika ersättningar utjämnas inkomstskillnaderna mellan könen. Kvinnor har i genomsnitt 66 procent av mäns lön, företagar- och kapitalinkomster, men 76 procent av den individuella disponibla inkomsten.

År 2007 var den genomsnittliga individuella disponibla inkomsten 193 000 kronor för kvinnor och 253 000 kronor för män.⁴⁷ Skattepliktiga ersättningar, skattefria individuella bidrag och familjestöd är något högre för kvinnor. En orsak är att fler kvinnor än män är ensamstående med försörjningsansvar för barn.

Tabell 2.3 Sammansättning av individuell disponibel inkomst 2007

Personer 20-64 år. Kronor per år och kvinnors andel, procent

Inkomstslag	Medelvärde		Kvinnors andel	
	Kvinnor	Män	%	Akkumulerat
+Lön, företagar- och kapitalinkomst	210 500	320 400	66	66
+Skattepliktig ersättning	36 900	31 000	119	70
-Skatt	69 100	108 200	64	73
+Skattefritt individuellt bidrag	4 200	2 800	150	74
+Familjestöd	10 300	6 700	154	76
=Disponibel inkomst	192 900	252 700	76	76

Anm: Den individuella disponibla inkomsten är summan av de redovisade medelvärdena.

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.

Kvinnor och män får sina inkomster från olika källor

Nästan 85 procent av såväl kvinnor som män i åldern 20-64 år hade arbetsinkomst 2007. Andelen med inkomst från företagande var däremot högre för män, 16 procent jämfört med 10 procent för kvinnor. En större andel av kvinnorna hade skattepliktiga ersättningar, 52 procent att jämföra med 41 procent för männen. Skillnaden var liten när det gäller familjestödet.⁴⁸

Kvinnor är oftare ensamstående föräldrar och har därför mer ersättningar som är förknippade med föräldraskap, såsom föräldrapenning, bostadsbidrag, barnbidrag⁴⁹ och mottaget underhållsstöd. Till viss del är detta även en orsak till att kvinnor är i behov av mer ekonomiskt bistånd.

Fler kvinnor än män studerar. Studiestöd i form av lån och bidrag vid högskolestudier går därför i större utsträckning till kvinnor än till män.

Ensamstående kvinnor har lägst individuell disponibel inkomst

Sammanboende har högre individuell disponibel inkomst än ensamstående. Vid jämförelse av den individuella disponibla inkomsten för sammanboende makar framgår det att sammanboende män har en markant högre inkomst än sammanboende kvinnor. Ensamstående män och kvinnor har ungefär samma individuella disponibla inkomst som sammanboende kvinnor.

Tabell 2.4 Individuell disponibel inkomst i olika hushållstyper 2007

Personer 20-64 år. Medelvärde, kronor per år och kvinnors andel.

	Individuell disponibel inkomst		Kvinnors andel, % 2007
	Kvinnor	Män	
Ensamstående	185 500	199 300	93
m. barn 0-6 år	208 700	335 700	62
m. barn 7-17 år	256 600	288 900	89
20-44 år	141 500	171 700	82
45-64 år	209 100	239 800	87
Sammanboende	197 100	290 200	68
m. barn 0-6 år	184 400	274 200	67
m. barn 7-17 år	216 000	308 600	70
20-44 år	175 100	220 700	79
45-64 år	200 600	312 500	64
Samtliga	192 900	252 700	76

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.

2.6 Justerad disponibel inkomst högre för sammanboende

Individuell disponibel inkomst tar inte hänsyn till försörjningsbördan, dvs. hur många som ska leva på en given inkomst. Det gör däremot

⁴⁷ De ekonomiska uppgifterna avser 2007 och har hämtats från SCB:s undersökning av hushållens ekonomi (HEK).

⁴⁸ För mer detaljerade siffror se tabell U1 i Underbilagan. I detta avsnitt fördelas barnbidraget lika mellan sammanboende.

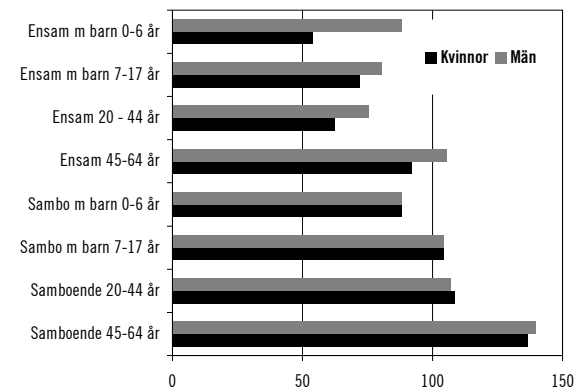
⁴⁹ Barnbidraget betalas ut till kvinnan om inget annat anges.

begreppet justerad disponibel inkomst, som beskriver hur ekonomiska resurser skiljer sig åt mellan hushåll av olika storlek och sammanställning.

Den justerade disponibla inkomsten för sammanboende är jämnare fördelad än den individuella disponibla inkomsten för såväl kvinnor som män. Sammanboende i åldern 45–64 år utan hemmavarande barn har en justerad disponibel inkomst som är 40 procent högre än genomsnittet.⁵⁰

Diagram 2.2 Relativ justerad disponibel inkomst i olika hushållstyper 2007

Personer 20-64 år. Justerad disponibel inkomst för samtliga =100

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.

Ensamstående har i genomsnitt en justerad disponibel inkomst som är mellan 25 och 40 procent lägre än genomsnittet i riket. Ensamstående kvinnor har genomgående lägre justerad disponibel inkomst än ensamstående män. Ensamstående kvinnor med barn har lägre justerad disponibel inkomst än ensamstående män med barn.

En förklaring till att ensamstående kvinnor har lägre justerad disponibel inkomst än ensamstående män är att de oftare har försörjningsansvar för hemmavarande barn.⁵¹

2.7 Jämställdhet för äldre kvinnor och män

Pensionens nivå beror på arbetsinkomster tidigare i livet. Bristen på ekonomisk jämställdhet för pensionärer är därför en följd av den brist på jämställdhet som rådde under den tid då de var förvärvsaktiva. Ett jämställt arbetsliv leder därför i förlängningen även till jämställdhet för dem som gått i pension.⁵²

Inkomstsammansättningen förändras genom livet

Inkomsterna från pensionssystemen ser olika ut för yngre och äldre pensionärer. Det beror delvis på de allmänna pensionssystemens framväxt. ATP-systemet infördes 1960 och det krävdes då 30 år av intjänande för att uppnå full pension. Många äldre ålderspensionärer hann inte tjäna in full ATP innan de gick i pension. Pensionärernas inkomster kommer huvudsakligen från de offentliga systemen men i varierande grad även från tjänstepension eller privata försäkringar.

Vissa grupper av äldre, främst ensamstående kvinnor, har även boendestöd. Avkastning på kapital och kapitalvinster utgör också en inkomst för pensionärer, vilken är betydligt vanligare för män än för kvinnor.

Sammanboende pensionerade män har högst individuell disponibel inkomst

I genomsnitt har ensamstående kvinnliga pensionärer en individuell disponibel inkomst som är 85 procent av de ensamstående manliga pensionärernas. För sammanboende kvinnliga pensionärer är skillnaden större och deras individuella disponibla inkomst motsvarar 60 procent av de manliga pensionärernas. En orsak till att skillnaderna är mindre mellan ensamstående kvinnor och män än mellan sammanboende är att många ensamstående kvinnor har änkepension.

Högst individuell disponibel inkomst (262 600 kronor) har sammanboende män mellan 65 och 69 år och lägst (114 100 kronor) har sammanboende kvinnor som är 80 år och äldre.

⁵⁰ Orsaken till att sammanboende män och kvinnor inte har identisk justerad disponibel inkomst är att makarna ibland ingår i olika åldersgrupper.

⁵¹ Det finns brister i statistiken om växelvis boende barn, då de ofta är folkbokförda hos mamman trots att de även bor hos pappan. En följd av detta är att justerad disponibel inkomst för ensamstående kvinnor med barn ibland underskattas, och att justerad disponibel inkomst för män utan hemmavarande barn överskattas.

⁵² Samtliga personer över 65 benämns här pensionärer, även om de inte uppbär ålderspension. Somliga i åldersgruppen förvärvsarbetar fortfarande, medan andra redan lämnat arbetsmarknaden före 65 års ålder. Pensionärernas ekonomiska situation belyses också i bilaga 4 och mer i detalj i Ds 2006:13 *Var det bättre förr? Pensionärernas ekonomiska situation i början av 2000-talet*.

Tabell 2.5 Disponibel inkomst för pensionärer efter civilstånd och åldersgrupp 2007

Medelvärde, kronor per år och kvinnors andel, procent

	Individuell disponibel inkomst			Justerad disponibel inkomst		
	Kvinnor	Män	K %	Kvinnor	Män	K %
Ensamstående	152 800	178 800	85	152 800	178 800	85
65-69	208 900	189 700	110	208 900	189 700	110
70-79	150 400	171 000	88	150 400	171 000	88
80+	132 700	178 100	75	132 700	178 100	75
Samboende	132 800	220 400	60	214 300	223 400	96
65-69	163 300	262 600	62	249 800	265 900	94
70-79	115 600	200 900	58	192 500	207 700	93
80+	114 100	194 200	59	197 100	188 500	105
Totalt	144 000	208 000	69	180 100	210 100	86

Anm. Att justerad disponibel inkomst inte är 100 procent för alla sammanboende beror på att personer redovisas efter individuell ålder. Vid beräkning av justerad disponibel inkomst ingår även make/maka som inte har fyllt 65 år.

Källa: HEK, SCB, egna beräkningar.

Sammanboende pensionärer har högre justerad disponibel inkomst än ensamstående

För en ensamstående är justerad disponibel inkomst samma sak som individuell disponibel inkomst. Skillnaden i individuell disponibel inkomst är stor för sammanboende, men genom antagandet att det sker en utjämning inom hushållet, ökar kvinnors justerade disponibla inkomst till 96 procent av männens. Sammanboende kvinnor har därför trots låg egen inkomst högre justerad disponibel inkomst än ensamstående män och kvinnor.

Kvinnor som är 80 år och äldre har den lägsta disponibla inkomsten. De har ofta låg inkomstpension som en följd av begränsat förvärvsarbete tidigare i livet. Ytterligare en orsak till att äldre pensionärer har lägre disponibel inkomst än yngre är att pensionernas indexering är lägre än lönetillväxten. Härigenom kommer pensionärernas inkomster att minska relativt de förvärvsaktivas ju längre tid de varit pensionerade. Ytterligare en faktor som bidrar till att yngre pensionärer har högre inkomster är att vissa pensionsförmåner utbetalas under en begränsad period efter pensioneringen.

2.8 Effekter av regeringens politik

Effekterna av regeringens beslutade och föreslagna åtgärder under mandatperioden beräknas komma att påverka individuell disponibel inkomst för kvinnor och män ungefär lika

mycket. Genom att män i genomsnitt har högre löneinkomster än kvinnor och i större utsträckning arbetar heltid blir de direkta effekterna något större för män än för kvinnor. Under perioden 2006–2010 beräknas den direkta effekten av regeringens politik bli en ökning av individuell disponibel inkomst med 6,7 procent för män och 6,2 procent för kvinnor. Skillnaden jämnas ut i ett längre perspektiv då regeringens politik på sikt kan förväntas öka arbetsutbudet, och därmed arbetsinkomsterna, mer för kvinnor än för män. Sammantaget innebär det att regeringens politik på sikt förväntas påverka kvinnor och män ungefär lika mycket, 7,4 procent respektive 7,3 procent.⁵³

Diagram 2.3 Effekter av regeringens politik på individuell disponibel inkomst för kvinnor och män 2006–2010

Personer 20 år och äldre. Procent

Källa: Egna beräkningar.

Förslagen i denna proposition beräknas öka inkomsterna något mer för kvinnor än för män.⁵⁴ Den samlade direkta effekten av de föreslagna åtgärderna på individuell disponibel inkomst beräknas bli något större för kvinnor (1,03 procent) än för män (0,94 procent). Dessa skillnader tilltar med tiden då jobbskatteavdraget på sikt beräknas öka den disponibla inkomsten mer för kvinnor (1,11 procent) än för män (0,96 procent).

⁵³ De regeländringar som beaktats vid beräkning av politikens effekter framgår av tabell U.2 i bilaga 4 till denna proposition.

⁵⁴ Följande förslag beaktas: Det fjärde steget i jobbskatteavdraget, det höjda grundavdraget för ålderspensionärer, höjda bostadstillägg för dem med sjuk- och aktivitetsersättning samt förbättrade studiemedel.

3 Vidtagna och planerade åtgärder

3.1 Jämställdhet bra för tillväxten

Det finns ingen motsättning mellan regeringens mål om jämställdhet och hög tillväxt. Jämställdhet bidrar till ekonomisk tillväxt genom att människors kompetens och skaparkraft tillvaratas och främjas. Om kvinnor arbetade i lika hög grad som män och till samma lön skulle ökningen av tillväxten bli betydande. För att fördjupa kunskapen om kopplingen mellan jämställdhet och tillväxt står Sverige värd för en EU-konferens på detta tema under hösten 2009.

Det är viktigt att den ekonomiska politiken har ett jämställdhetsperspektiv. Arbete måste löna sig för såväl kvinnor som män. Jobbskatteavdraget gör det mer lönsamt att arbeta för såväl anställda som egenföretagare. Kvinnor har lägre inkomster och arbetar ofta deltid. De genomförda och föreslagna stegen av jobbskatteavdraget kan därför få större relativ betydelse för kvinnor än för män och bidra till ökade ekonomiska drivkrafter att gå från deltidstills till heltidsarbete. Dessutom bidrar jobbskatteavdraget till att göra det mer lönsamt för föräldrar att fördela föräldraledigheten mer jämställt.

Arbete och ansvar för hem och familj måste gå att förena. Skattereduktion för utgifter för hushållsarbete underlättar för kvinnor och män att förena arbetsliv och familjeliv, vilket gynnar kvinnors arbetskraftsdeltagande. Regeringen har även infört en jämställdhetsbonus med syfte att förbättra förutsättningarna för ett jämställt föräldraskap och jämställt deltagande i arbetslivet.

3.2 En strategi för jämställdhet inom arbetsmarknad och näringsliv

I juni 2009 lämnade regeringen skrivelsen En jämställd arbetsmarknad – regeringens strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet (skr. 2008/09:198) till riksdagen. I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av vilka som är de viktigaste utmaningarna för att uppnå jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet samt vilken inriktning politiken bör ha. Vidare redovisas de insatser som regeringen har genomfört och avser att genomföra. Strategin omfattar särskilda åtgärder på 235 miljoner kronor under perioden 2009–2010.

De viktigaste insatserna med direkt koppling till den ekonomiska jämställdheten redovisas nedan. Regeringen avser att återkomma till riksdagen under 2011 med en redovisning av genomförda åtgärder och resultat i förhållande till strategin.

Motverka könsuppdelningen på arbetsmarknaden och i näringslivet

Regeringen vill bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden och i näringslivet. Ett arbete har initierats för att utjämna könsskillnader i olika delar av utbildningsväsendet. Regeringen har tillsatt en delegation för jämställdhet i skolan och en delegation för jämställdhet i högskolan.

Främja jämställda villkor för entreprenörskap

Tillvaratagandet av kvinnors och mäns potential främjas genom insatser som förbättrar möjligheten att starta och driva företag. Till exempel föreslår regeringen i denna proposition insatser för att uppmuntra och underlätta entreprenörskap och företagande inom vård och omsorg. En översyn av behovet av rådgivning och kapitalförsörjning genomförs. Insatser för ökat företagande bland kvinnor.

Jämställt deltagande i arbetslivet

Genom att öka möjligheten för kvinnor och män att förvärvsarbeta främjas jämställdheten samtidigt som utanförskapet minskar. Flera insatser sker inom tre områden: Arbetslinjen stärks, t.ex. genom förändringar i arbetslöshetsförsäkringen och insatser för att stödja arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor. Fördelningen mellan betalt och obetalt arbete jämnas ut, bl.a. genom jämställdhetsbonus och skattereduktion för hushållsarbete. För att underlätta återgång till arbete efter sjukskrivningar sker insatser som t.ex. möjligheter att prova nytt arbete under sjukskrivning samt rehabiliteringsgaranti.

Jämställda arbetslivsvillkor

Skyddet mot diskriminering i arbetslivet har stärkts. Regeringen avser att ta ett antal ytterligare initiativ för att förbättra jämställdheten i arbetslivet bl.a. när det gäller skydd mot våld på arbetsplatsen.

Underbilaga: Begrepp och data

Ordförklaringar

- *Lön*: Överenskommen månadslön omräknad till heltid. Strukturlönestatistikens månadslön innehåller flera olika lönekomponenter. Förutom fast lön ingår även fasta lönetillägg och ett stort antal rörliga lönetillägg. Årsvisa belönings-system som t.ex. bonus, vinstdelning eller tilldelning av aktier/optioner ingår inte i lönestrukturstatistiken.
- *Heltid och deltid*: Som deltid räknas en överenskommen arbetstid mindre än 35 timmar.
- *Percentiler*: Populationen delas in i 100 lika stora grupper sorterade efter stigande inkomst.
- *Medianen* är värdet för den 50:e percentilen. De som tjänar mer är lika många som de som tjänar mindre än detta värde.
- *Löneskillnader mellan kvinnor och män* förklaras delvis av skillnader i yrke, ålder och utbildning. För att få en mer nyanserad bild av löneskillnaderna mellan kvinnor och män kan dessa strukturella skillnader rensas bort genom s.k. *standardvägning*. Detta sker genom att genomsnittlig månadslön för respektive kön beräknas för kombinationer av ca 350 yrkesgrupper (SSYK 4-siffernivå), 2 sektorsgrupper, 2 utbildningsnivåer, 2 arbetstidsgrupper och 4 åldersgrupper. Dessa genomsnittslöner vägs för respektive kön samman med antalet anställda inom varje grupp. Före 2004 finns endast yrkesgrupper på 3-siffernivå att tillgå. Faktorer som inte beaktas vid standardvägning är t.ex. arbetsledaransvar och yrkeserfarenhet.⁵⁵
- *SSYK: Svensk standard för yrkesklassificering* bygger på en internationell yrkesstandard. Den är uppdelad i nio yrkesområden och omfattar 114 yrkesgrupper och 355 olika yrken.

- *Svensk utbildningsnomenklatur: SUN 2000* är en standard för klassificering av enskilda utbildningar. SUN moderniserades och anpassades till den internationella standarden år 2000.
- *Justerad disponibel inkomst*: För att kunna jämföra hushåll av olika storlek justeras hushållets disponibla inkomst för antalet hushållsmedlemmar. Vid justeringen tas även hänsyn till stordriftsfördelar, t.ex. krävs bara en TV-licens oavsett hur många som bor i hushållet. Vid justeringen divideras den disponibla inkomsten med en s.k. *ekvivalensskala*. Finansdepartementet använder den s.k. PEL-skalan som beräknats från Socialstyrelsens norm för ekonomiskt bistånd, kompletterad med en schablonmässig boendekostnad enligt ”trångboddhetsnorm 2”. Ekvivalensskalan skrivs på matematisk form enligt:

$$\text{Hushållets vikt} = (\text{antal vuxna} + 0,7 * \text{antal barn})^{0,7}$$

Data

HEK – Hushållens ekonomi

Statistiska centralbyrån (SCB) gör en årlig urvalsundersökning av cirka 17 000 hushålls ekonomiska förhållanden (HEK). Uppgifter samlas in från deklaraionsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. Urvalshushållen byts ut varje år. Det innebär att det inte är samma individer som studeras över tid. HEK bygger på s.k. kosthushåll. Ett kosthushåll utgörs av alla personer som bor i samma bostad och har gemensam hushållning. I kosthushållet ingår t.ex. barn som är 18 år och äldre. Ett kosthushåll kan också bestå av flera generationer, syskon eller kompisar som bor tillsammans och har gemensam hushållning. Barn, som bor lika mycket hos båda föräldrarna, räknas in i det hushåll där de är folkbokförda och ingår således endast i den ene förälderns hushåll.

LINDA – Longitudinell individdatabas

LINDA är en panelurvalsundersökning där man kan följa individer över tiden. Databasen bygger på registeruppgifter om cirka tre procent av samtliga personer i Sverige. I LINDA finns uppgifter om bl.a. individernas inkomster, transfereringar och skatter. LINDA tillåter såväl tvärsnitts- som panelstudier med en hög grad av

⁵⁵ Se vidare Eurén, C. och Nordin, M. (2006) *Kvinnors och mäns löner jämförda yrke för yrke*, Medlingsinstitutet.

statistisk säkerhet. Då registret enbart baseras på registeruppgifter är informationen om hushållsstrukturen sämre än i HEK.

Lönestrukturstatistik

Lönestrukturstatistiken har till syfte att årligen ge en översiktlig och jämförbar statistik om lönestrukturen för hela arbetsmarknaden. Den belyser lönenivå, lönestruktur och löneutveckling. Statistiken innehåller uppgifter om kön, ålder, yrke, utbildning, näringsgren och region. Den är därför lämplig att använda som underlag för olika analyser och jämförelser mellan mäns och kvinnors löner. Statistiken är uppdelad i fem sektorer, privat sektor: arbetare respektive tjänstemän, kommunal sektor, landstingssektor och statlig sektor. Statistiken baseras på totalundersökningar av kommuner, landsting och stat och en urvalsundersökning av ungefär 50 procent av löntagarna i den privata sektorn. Samtliga företag med minst 500 anställda är med varje år.

Tabell U.1 Disponibel inkomst för berörda personer med olika inkomstslag 2007

Personer 20–64 år. Kronor per år, och fördelning, procent

	Andel med inkomst		Medelinkomst för dem med inkomstslag		Kv. %
	Kv.	Män	Kv.	Män	
+Lön	84	85	215 300	303 800	71
+Företagarinkomst	10	16	55 100	83 600	66
=Lön, företagark	86	89	215 400	302 900	71
+Sjukpenning	25	15	71 500	86 100	83
+Föräldrapenning	22	17	30 600	16 200	189
+Arbetsmark. stöd	10	8	44 600	57 000	78
+Pension	13	11	56 100	95 200	59
+Övr. skatteplikt.	4	2	22 600	6 900	328
=Skattepliktiga ersättning	52	41	70 400	75 400	93
=Ink. före skatt	97	97	229 000	310 600	74
- Statlig o kommunal ink. skatt	93	94	63 400	97 000	65
=Ink. efter skatt	97	97	168 000	216 500	78
+Ränta, utdelning	70	69	7 900	27 500	29
+Kapitalvinst	26	28	78 300	115 500	68
-Kapitalförlust	3	5	10 700	21 400	50
- Skatt kapital	89	89	2 800	9 100	31
- Annan skatt	96	96	5 100	5 900	86
=Ink. före stöd	98	98	184 800	250 800	74
+Barnbidrag	37	31	13 200	12 300	107
+Bostadsstöd	9	5	20 500	18 500	111
+Ekonom. bistånd	4	4	38 800	34 000	114
+Underhållsstöd, mottaget	10	2	19 900	19 700	101
- Underhåll givet	2	7	14 100	17 300	82
=Summa familjestöd	44	42	22 700	12 800	177
+Studiestöd. Lån + bidrag	9	6	44 900	43 700	103
- Studielån. Åter	24	17	9 200	10 500	88
Summa disponibel inkomst	10	100	193 600	253 400	76
	0				

Anm: Medelinkomsten avser dem som har det aktuella inkomstslaget. Detta medför att värdena på summeraderna inte är lika med summan av de redovisade medelvärdena.

Källa: SCB, HEK, egna beräkningar.